

A dilemmával a szerző is tisztában van, de a gazdagon annotált és más forrásokkal való szembesítés minimalizálja azt az elsőre megalapozottnak tűnő fenntartást, hogy az események után sok évvel elhangzott visszaemlékezések homályosak, önigazolók, és éppen ezért történelmi szempontból alig használhatók. Deák véleménye szerint az elbeszélte történelem „igencsak hasznos kiegészítője a már részben ismert történetek egyes vetületeinek pontosabb megvilágításában” (185.). Ez valóban megkérdőjelezhetetlen, különösen, ha a szerzőhöz hasonló alapos-sággal végzi valaki a kutatómunkát. Felmerül azonban egy további dilemma is. Számos személy nem adott vagy nem kértek tőlük életinterjút. Kérdés, vajon ők tudtak volna-e további információkat szolgáltatni – ha kicsi is az esélye annak,

hogy olyan tudás birtokában lenne bármelyik akkori szereplő, amely akár részben módosítaná ismereteinket a Mindszenty-történettel kapcsolatosan.

A kötet azon ritka esetek egyike, amikor a jegyzeteket érdemes a főszöveggel együtt olvasni és tanulmányozni, hogy a teljes kép kirajzolódjon az olvasó előtt. Noha elsősorban a Mindszenty József életét érdeklő olvasókra számíthat a kötet, de mindazok, akiket inkább a magyar–amerikai kapcsolatok érdeklik, és akik az informálisabb történelmi emlékezet irányába nyitottak, szintén élvezni fogják a könyvet.

Peterecz Zoltán

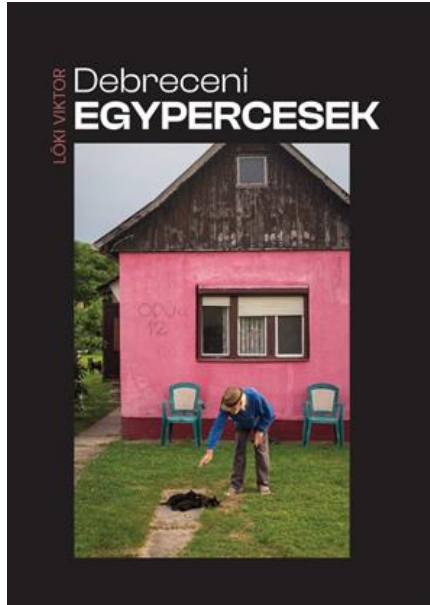
amerikanista, egyetemi docens,
Eszterházy Károly Katolikus
Egyetem

Löki Viktor: Debreceni egypercesek

Méliusz Juhász Péter Könyvtár, Debrecen, 2022, 128 oldal

Löki Viktor fiatal biológus, aki fotós, blogger (Streets of Debrecen), és immár három debreceni témájú kötet szerzője is egyszemélyben. A nevét már ismerheti a debreceni olvasókörzönység, ugyanis 2021-ben jelent meg az *Isten átnyúl a farmeron* című első regénye. Egy évvel később, 2022 szeptemberében ezt követte a *Debreceni civisházak és lakóik nyomában* című kötet, melyet a fiatal építész-mérnökkel, Harangi Attilával közösen írt.

Legújabb kötete a *Debreceni egypercesek* idén októberben látott napvilágot a Méliusz Juhász Péter Könyvtár támogatásával. Ebben a kötetben 88 – a város hétköznapi impresszióit megörökítő – képet találunk, valamint ezeket kiegészíti 80 rövid történet, melyből 78 rekonstruált dialógus, kettő pedig – a pontosság kedvéért – rögzített, és utólag lejegyzett szöveg.

Mind az album első, mind hátsó borítólapja rendelkezik extra behajtott füllel, ami akár könyvjelzőként is funkcionálhat, de ha kihajtjuk, észrevehetjük, hogy képeslapként meg is van szerkesztve, új funkciót adva neki.

A könyv címe Örkény István *Egyperces* novelláit evokálja, így az olvasó egy groteszk világ bemutatását várhatja. Löki Viktor „egypercesből” hiányzik az elborzasztásra való törekvés, a fanyar társadalomkritika, de tetten érhető egy különleges realista látásmód, amely a cívis város rejtett érdekességeire és szépségeire irányítja a figyelmet. Itt nem a szövegek vagy képek stílusa borzaszt el, hanem egyes témákra kaphatja fel fejét az olvasó. Ilyen lehet a hajléktalan párról készült kép, amelyen éppen haját vág a nő a férfinak

a szelektív kukák mellett. Vagy a kutyájával májkrémes kenyéren élő férfi, aki havi negyvenezer forintból próbál megélni, mivel gerincsérv miatt harminc éve rokkant, de mégsem százalékolták le.

Érdekes, hogy a kötetben szereplő képeknek, szövegeknek nincs külön címük, holott Örkény erre külön felhívja az *Egyperceseinél* a figyelmet: „*Fontos, hogy a címekre ügyeljünk. A szerző rövidegre törekedett, nem adhatott hát semmitmondó fölíratokat.*”

A kötet rendezési elve a keletkezési idő, nincsenek téma, terjedelem, megszólaló vagy egyéb szerint pakolva a történetek. Így minden dialógus új, egyedi és önálló egész alkotás. A ciklust összekapcsoló elvre pedig a cím is utal: minden szereplő Debrecenhez kapcsolódik.

A könyv egyik leghosszabb szövege az előszó, amelyben a szerkesztő, Juhász Tibor, leírja, a szerzővel való közös munkát, érzéseit, nosztalgikus hangulatát és a számára legmaradandóbb interjúkra is kitér. Ezen felül befogadói álláspontot jelöl ki az olvasó számára: a képek és a szövegek együtt felvillantanak egy történetfoszlányt, melyet nekünk kell tovább szőni, tovább gondolni. Minimalista stílusban, érdekesítő jelenségekről csepegtet az olvasónak információkat, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy akár mi magunk is keljünk útra, és ismerjük meg szűkebb környezetünket, mivel az értékek körülöttünk vannak.

A másik hosszabb leírás az utószó, amely a szerzőtől származik, aki

„tematikus csavargásai” során igyekszik megismerni a cívisek lokálpatriotizmusát, keresi a választ arra, létezik e lokális identitás Magyarország második legnépesebb városában. Megállapítja, hogy a – bár sokszor zárkózottnak aposztrofált – debreceniek igenis szívesen veszik az érdeklődést, és kedélyesen elcsevegnek egy fényképezőgéppel felszerelt kedves fiatalemberrel.

Ez a műfaj megköveteli a rövid, tömör megfogalmazást, a lényegre törő leírást, amely a hely szűke miatt sokszor kihagyásokkal párosul. Van olyan történet, amelyben a megszólított személyről semmit nem tudunk meg azon túl, hogy ő is abban a fodrászatban vágatja a haját, ami a képen szerepel. Itt nem a tulajdonos mesél a helyről, hanem egy járókelő. Így tudjuk meg, hogy a Csap utcai fodrászat már mintegy 50 éve üzemel családi vállalkozásként a környék lakóinak meglegedésére.

Az egyik legrövidebb szövegből azt tudhatjuk meg, hogy Picur – a képről hiányzó kutyus – megint nem hátul végezte el a dolgát, és ezt felrója neki az idős néni, aki valószínűleg a gazdája. A leghosszabb szövegek két oldalasok és dupla oldalas fénykép is tartozik hozzájuk. Ezeket diktafonnal rögzítette előre a szerző, és később írta le, hogy minél pontosabban tudja felidézni a párbeszédet.

A szerző Debrecen utcáin sétálva lencsevégre kapja a szokatlan témákat, amelyeket egy átlagos polgár csupán egy pillantásra méltat, nyugtázza, hogy városkájában ilyen is van – ha egyáltalán észreveszi –, és siet

tovább a saját dolgára. Történeteinek helyszíneit térképen ugyan nem jelöli, de a mai digitális világban jobban kezelhető GPS koordinátákat megadja arra az esetre, ha valaki kedvet kapna személyesen is megtekinteni az adott képet.

Löki Viktor könyve a mai elidegenedő világban kézzel fogható bizonyíték arra, hogy még a hírhedten zárkózott cívis város lakói is igénylik az őszinte érdeklődést, és szívesen mesélnek néhány percig egy idegennek az életük egy kis darabjáról.

Megörökítenivaló témából pedig bőven akad ebben a sokszínű városban. Vegyük például a borítóképnek választott Odú utcai sötétrózsaszín ház előtt álló ősz hajú apókat, aki éppen görnyedten mutat a földön kiscicáit tápláló fekete anyamacska és kicsinyei felé. Hétköznapi pillanat van itt megörökítve, amiben nincs izgalmas fordulat, sem sötét titok, csupán az idős ember gesztusa a cicák felé. A kép alá írt párbeszéd is rendkívül tömör; megtudjuk belőle, hogy még hátul is vannak macskák, melyek szerepe igen fontos: a kicsik még szopnak, a nagyok meg fogják az egeret. A mai világban, amikor a felesleges szaporulat „eltüntetése” még mindig sok helyen természetes, idillien hat a bácsi érzelmi kötődése a cicák iránt.

Az albumot lapozgatva kirajzoló-dik előttünk a kertesházak lakóinak egyediségre való törekvése, amely megtestesülhet egy védelmező ufó-lámpában, egy sárga békás csengőben, egy kozeles reklámlámpában, egy oroszlanos kopogtatóban, az

egyedi feliratokban vagy táblácskákban, amelyek már nem rendelkeznek valós tájékoztató funkcióval, mégis őrzik a múlt egy fontos darabját.

Maguk az épületek is történelmi emlékek, néha műemlékek is egyben, amelyek 10–20–30–80 éve ott élő családok keze nyomát tükrözik. Sokszor a tulajdonosok saját maguk építették a házukat, amelynek környezete az évek alatt sokat változott, szomszédok jöttek, elköltöztek, újabb házak épültek, a természet kiszorult a város peremére, de a lokális emlékezet megőrzi a régi világot.

Így ismerhetjük meg a Domb utcai civisháznak és lakóinak a történetét, amely régen cselédház volt, és a szomszédságában van Szabó Magda szülőháza. Az itt élő asszony gazdagnak vallja magát, mert ő a családjában, a 16 unokában és az 5 dédunokába látja az élet értékeit.

A Porzó utcában találkozhatunk Mazsola cicával, aki folyton beszökök a különleges mozaikos csempézett házba. Halápon a Fakopáncs utcában a mályvák és leanderek mellett az egykori pékbuszt is meg lehet csodálni, amely már csak kerti díszként funkcionál. A Rózse utca 6. ékessége a szekérkerék díszítésű kovácsoltvas kerítés és a fekete-fehér macska.

A több évtizede működő családi vállalkozásokat is megtalálja az író, például a Kunhalom utcai presszó 1996 óta a közösség központi töltekezőhelye, ahol korábban a fröccsre betérőkből állt a forgalom nagy része, ma pedig a sört kedvelők vannak

többen. Megtudhatjuk, hogy a Szo-tyori utcában, ahol a tulajdonos családja közel 100 éve lakik, finom kávét főznek a kisboltban. Korábban gazdálkodók voltak tehenekkel, lovakkal, disznókkal, de az idő elteltével ez már nem érte meg, és váltottak. A belvároshoz közelebb egyébként sem nézik jó szemmel a háztáji állatokat, zavarja a környéken lakókat az jószág hangja és szaga.

A 30–40 éves járművek is gyakran felkeltik Löki Viktor érdeklődését, és a büszke tulajdonosoktól megtudhatjuk, mikor, honnan vették a kincsként őrzött autót. Megtekinthetjük többek között az unokának vásárolt sárga Trabantot, az 1986-os fehér Mercedes-t, a szerelésre váró fehér Trabantot, egy szürke Ladát, egy bordó Volkswagen Transportert, egy fehér Wartburgot, egy sötétkék 1986-os Suzuki Samurait, egy pirosról zöldre festett 1990-es Polski Fiatot.

Debrecen városában és környékén azonban nem csupán tárgyi emlékek adhatnak témát, a szerző szeme újra és újra megakad egy-egy állaton, amely a modern polgár számára érdekesnek, szokatlannak tűnhet: a ház előtt birkózó kiscicák, házikedvencként tartott macskák, 10–15 éves kutyák, hímoszlán kinézetűre nyírt szuka kutya, bolyhos csirke, tyúkok, kacsák, szelíd libák, belga óriás és kis nyulak, dél-afrikai és racka juhok, kecskék, disznók, malacok, tehenek és borjaik, valamint Samu, a kiskedvencként tartott szürkeharcsa.

Az egyedi tartású és szépségű növények is belekerültek a kötetbe: a 32 éves barackfa, a vörös kakastaréj, a cserépben véletlenül kikelt egy tő kukorica, a kétéves Csatár utcai banánfa, a törökszegfű, a friss karalábé, a 17 éves vérszilvafa és a magról kelt móra-bóra.

A külső látnivalókon túl a könyv betekintést enged az itt élő emberek hétköznapijaiba, múltjuk egy olyan részébe, amelyről valószínűleg hosszú évek óta nem is beszéltek már, mert talán senki nem kérdezte őket róla. A riportalanyok zöme nyugdíjas korú, többek gyermeke külföldön vagy tőle távolabb él, így van miről mesélniük, de nincs kinek. Sok érdekes, küzdelmes sors villan fel a fényképezőgép objektívjén keresztül, szubjektív mondanivalóval.

Ezeknek az embereknek az élete általában fizikai munkásként, gazdálkodóként telt, voltak jobb és rosszabb anyagi körülmények között, ami a kis presszóban elfogyasztott alkohol mellett is gyakran felvetődő téma, kivéve Ondódon, mivel – ahogy megtudhattuk – ott már 3–4 éve bezárt a kocsmá, és öregek otthona lett az épületből.

Az egyik legmegrázóbb történet egy 1925-ben született, sokat megélt idős úr visszaemlékezéseit tartalmazza, melyet hangfelvételtől jegyzett le a szerző. Megtudjuk, hogy a bácsiék 5 éves korában költöztek be a városba, mély szegénységben éltek még a Horthy-korszak alatt. Ő 1944 októberében összetűzésbe keveredett egy német katonával, aminek a következménye komoly lábsérülés

lett, ezután orosz katonák verték össze egy zsebóra miatt, ekkor pedig a halántéka sérült meg súlyosan. Mindezek ellenére a kétoldalas fotón egyenes háttal, büszkén a kamerába tekintő jólsituált idősebb urat látunk, akihez odadörgölőzik a macskája. Élő példaként áll a ma embere előtt, mi mindent lehet túlélni küzdelemmel és kitartással.

Amikor gyerekek az alanyok, a játékosság, tisztaság jelenik meg a képeken a birkózó cicákat néző kislányokkal, a lakodalomban a szivacslovóról lelkesen mesélő kisfiúval, vagy a Felleg utcában a felhők-ből letekintő Laurával, aki cserfes őszinteségével adja a kép beállításának ötletét.

Mivel Löki Viktor minél pontosabban igyekszik idézni a szereplőit, a szövegek tartalmaznak köznyelvi, szleng, argó szavakat, néhol káromkodást is. Így adja vissza az élőbeszéd nyers valóságát, a szerző realista szemléletét. Az irodalmi olvasónak eszébe juthatnak Móricz Zsigmond novellái, amelyekben sorsfordító szándékkal tárta a pesti polgárok elé a vidéki emberek nyomorát, babonás világát. A szociográfiai igény nyel megírt *Puszták népe* Illyés Gyulától, vagy a balmazújvárosi születésű Veres Péter *Gyepsor-novellái* szintén figyelemfelkeltés, érzékenyítés céljából tárták fel a 20. századi perifériára szorult magyar nép nehézségeit.

A megnyilatkozókban közös, hogy egyfajta melankolikus nosztalgiaival beszélnek a múltról, amikor valahogy minden jobb volt, mégsem

sajnálhatja magát senki, inkább elfogadja a változó világ adta lehetőségeket.

Seprényi Kinga
magyar nyelv és irodalom -
történelem szakos tanár
Medgyessy Ferenc Gimnázium,
Művészeti Szakgimnázium és
Technikum, Debrecen

Keleti kérdés

Brit és orosz válaszok

Schrek Katalin: A keleti kérdés válságainak kezelése az angol-orosz kapcsolatok viszonyrendszerében: koncepciók, mechanizmusok és azok színterei (1821–1841). Pécs: PTE BTK TTI MOSZT Kutatócsoport; [Debrecen]: DE BTK Történelmi Intézet; [Pellérd]: SYZ Hungary Bt. 2020. 284 oldal

Lehet-e egyetemes történelmi kutatásokat Magyarországról végezni? Gyakran kapja a kérdést, sokszor még szakmai berkeken belül is a nemzetközi kapcsolatokkal, globális

folyamatokkal, az európai, vagy éppen valamely más kontinensekhez köthető országok, népek, kultúrák múltjával foglalkozó történész. Második körben, amennyiben a kedves érdeklődő kételyeit az „igen, természetesen” válasz nem oszlatja el teljes mértékben, rendre felmerül a következő probléma: vajon a magyar kutató tud-e, nem a magyar történelemhez kapcsolódó témák kapcsán is a nemzetközi tudományos élet számára új adatokkal, meggyőző erejű állításokkal, védhető következtetésekkel előrukkolni. Schrek Katalin könyve újabb bizonyítéka annak, hogy ezekre a kérdésekre a válasz az, hogy „igen, természetesen”. Nem ezek az egyedüli elvárások, amelyek a tudomány világa, vagy a társadalom a hazai egyetemes történelmi kutatásokkal kapcsolatban támaszt. A hasznosíthatóság ugyanígy gyakran felmerülő kérdéskör. Az egyete-